

Kirkkoturvainstituution muotoutuminen Suomessa

Talvikki Ahonen
Itä-Suomen yliopisto

Artikkeli käsittelee nykyaikaista kirkkoturvakäytäntöä ja sen institutionalisoitumista Suomessa kolmen edeltäneen vuosikymmenen aikana. Kirkkoturva on kristillisten seurakuntien soveltama toimintakeino, joilla ne pyrkivät estämään epävakaa statuksella oleskelevan siirtolaisen karkotuksen maasta. Samalla kirkkoturvalla pyritään oleskelun laillistamiseen Suomessa. Tutkimuksen aineisto koostuu kirkkoturvatilanteissa mukana olleiden eri kirkkokuntien seurakuntien työntekijöiden puolistrukturoiduista teemahaastatteluista sekä kahdelta ajanjaksolta (vuosilta 2007–2010 ja 2015–2017) kootusta media-aineistosta. Aineistoja tarkastellaan kirkkoturvainstituution muodostumisen näkökulmasta.

Kirkkoturvainstituutio on Suomessa muotoutunut kansainvälisten kirkkoturvaliikkeiden esimerkin mukaisesti suomalaisen ekumeenisen liikkeen piirissä. Tutkimuksen mukaan käytännön institutionalisoimisella on pyritty legitimoimaan ja vahvistamaan jo olemassa ollutta kirkkoturvatoimintaa. Artikkelissä esittää myös, että kirkkoturvainstituution tarve on syntynyt niistä hyvinvointivaltion notkelmista, joihin paperittomina Suomessa oleskelevat päätyvät. Paperittomien asemaa hyvinvointipalvelujen ulkopuolisina on artikkelissa kuvattu institutionaalisen vajeen käsitteellä. Kirkkoturvainstituutio on siis syntynyt tilkitsemään paperittomien kohtaamaa institutionaalista vajetta. Kirkkoturvatoiminta pitää sisällään karitatiivista diakoniatyötä, mutta samalla se ottaa implisiittisesti tai eksplisiittisesti kantaa valtion harjoittamaan maahanmuuttopolitiikkaan. Näin ollen kirkkoturva politisoi kirkkojen maahanmuuttaja- ja diakoniatyötä, ja tekee kirkoista myös maahanmuuttopoliittisia toimijoita. Samalla kirkkoturvatoiminta on luonut tiloja kirkko- ja uskontokuntien keskinäisille kohtaamisille paikallisilla tasoilla. Kirkkoturvainstituutio on läheisessä ja jännitteisessä suhteessa myös muihin instituutioihin, joista demokraattisen yhteiskunnan kannalta keskeisimpiä ovat laki ja valtio. Myös näiden välisiä suhteita pohditaan tutkimuksen aineiston valossa.

Johdanto

Kirkkoturvakäytäntö on muinainen, esikristilliseltä ajalta peräisin oleva käytäntö, jolla on pyritty takaamaan yhteiskunnan marginaaleihin joutuneiden oikeusturvaa. Vaikka alkuperäisessä muodossaan käytäntöä ei ole sovellettu uuden ajan alun jälkeen, se on kokenut uudelleenheräämisen ja -muotoutumisen länsimaissa 1980-luvulta lähtien (mm. Lippert & Rehaag 2013; Rabben 2016). Nykymuotoista kirkkoturvaa on sovellettu ennen muuta epäoikeudenmukaiseksi tai -inhimilliseksi katsottujen kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneiden turvapaikanhakijoiden karkotuksen estämiseksi. Suomessa kirkkoturvaa on sovellettu 90-luvulta lähtien tilanteissa, joissa turvapaikanhakijat putoavat kansainvälisen suojelun kategorioiden väleihin: tavallisimmin taustalla on havainto virheistä tai puutteista turvapaikkahakemuksessa tai -prosessissa tai perheen asemaan ja lapsen edun toteutumiseen liittyviä riskejä (Ahonen 2018b). Suomalaisen kirkkoturvatoiminnan periaatteet on määritelty Suomen Ekumeenisen

Neuvoston julkaisemassa *Kirkko turvapaikkana* –oppaassa (2007) ja Suomen evankelis-luterilaisen kirkon julkaisemassa *Kirkkoturvakäytäntö seurakunnissa* –ohjeistuksessa (2015). Ohjeistusten mukaan kirkkoturva on väkivallaton ja avoin toimintakäytäntö tilanteissa, joissa mikään muu apu- tai tukimuoto ei ole yksinään riittävä. Tavanomaisesti kirkkoturvalla pyritään hankkimaan turvapaikkahakemuksen jatkokäsittelylle lisää aikaa, ja seurakuntia kehoitetaan toimimaan tilanteessa yhteistyössä viranomaisten kanssa. Käytännössä seurakunta yleensä järjestää kirkkoturvassa olevan majoituksen esimerkiksi seurakunnan leirikeskuksessa tai muussa omistamassaan tilassa. Keskeinen periaate on myös se, että kirkkoturvassa olevaa ei piiloteta, joskaan tämä periaate ei aina toteudu käytännössä. (Ahonen 2018a.)

Tämän artikkelin tutkimustehtävänä on yhtäältä selvittää, kuinka kirkkoturvakäytäntö on muotoutunut ja institutionalisoitunut Suomessa, ja toisaalta tarkastella kirkkoturvainstituution suhteita muihin instituutioihin. Käsittelen artikkelin alussa ensin yleisesti turvapaikkainstituution muotoutumista. Turvapaikan myöntäminen yhteisöjen ulkopuolelle ja prekaariin asemaan päätyneille on historiallisesti tarkastellen ollut nimenomaan uskonnollisiin yhteisöihin kytkeytyvä ilmiö, mutta turvapaikkakäytäntö on sittemmin levinnyt myös sekulaareihin instituutioihin. Näistä keskeisin on 1950-luvulla syntynyt kansainvälisen suojelun järjestelmä, johon nykyisin turvapaikka-käsitteelläkin ensisijaisesti viitataan. Tälle turvapaikkajärjestelmälle rinnakkaisia turvapaikkoja, yleensä epävirallisia järjestelmiä on syntynyt sittemmin uudelleen uskonnollisten yhteisöjen piirissä ja myös alueellisesti esimerkiksi kuntien tasolla. Tämän katsauksen jälkeen artikkelin seuraavassa luvussa hahmotellen kokonaiskuvan siitä, kuinka kirkkoturvatoiminta on Suomessa muotoutunut instituutioksi, ja kuinka se on historiansa saatossa muuttunut laajemman yhteiskunnallisen ja kulttuurisen muutoksen myötä. Lähtökohtana on huomio siitä, että nykymuotoista kirkkoturvakäytäntöä on sovellettu länsimaissa 80-luvulta lähtien, ja Suomeen käytäntö on juurtunut 90-luvun aikana. Varsinaista kirkkoturvainstituutiota Suomessa ei kuitenkaan ollut olemassa ennen vuotta 2007. Tuolloin käytännön institutionalisoituminen käynnistyi vapaakirkollisten seurakuntien esimerkin mukaisesti ekumeenisena aloitteena. Kirkkoturva, kuten instituutiot ylipäätään, on vuorovaikutteisessa suhteessa muihin instituutioihin. Tarkastelenkin artikkelin luvuissa paitsi instituution ekumeenisesta muotoutumisesta myös kirkkoturvan suhdetta kirkko- ja uskontokuntien välisiin suhteisiin sekä keskeisiin demokraattisen yhteiskunnan instituutioihin eli lakiin ja valtioon. Lopuksi käsittelen kirkkoturvainstituution rajoja ja muuntautumista.

Instituution käsitettä on määritelty hyvin eri tavoin. Laajimmassa merkityksessään instituutio voi merkitä yksinkertaisesti inhimillistä toimintaa rajaavia sääntöjä, joista osa on formaaleja (esimerkiksi lait) ja osa informaaleja (kuten kulttuuriset normit). Jonkin verran kiistanalainen on myös instituution ja organisaation välinen käsitteellinen suhde. Organisaatiot eroavat instituutioista esimerkiksi siten, että toimijat niiden sisällä toimivat koordinoitusti tai jopa keskusjohtoisesti. Instituutiot siis ovat organisaatioiden elementtejä, mutta organisaatioihin sisältyy myös muunlaisia tekijöitä. (Steinmo 2015; Voss 2015.) Tässä artikkelissa tarkasteltu kirkkoturvakäytäntö määrittyy tätä kautta instituutioksi, joka muotoutuu ja toteutuu suhteessa toisiin instituutioihin (esimerkiksi laki ja kulttuuri) mutta myös suhteessa organisaatioihin (esimerkiksi kirkot ja Maahanmuuttovirasto).

Antropologi Mary Douglasin (1986) mukaan instituutiot ovat kollektiivisesti ja sosiaalisesti konstruoituja, ja ne muodostetaan yhteisesti jaettujen ideoiden pohjalta. Niiden ottamat muodot eivät siis ole yksilöiden aikaansaamia, eikä niiden jatkuvuus ole riippuvaista yksilöistä. Koska instituutiot ovat kollektiivisesti tuotettuja, niiden legitimitetti perustuu laajalle yhtei-

sölle, joka instituution on tuottanut. Douglas määrittelee instituution “legitimoiduksi sosiaaliseksi muodostumaksi”. (Douglas 1986, 46.) Esitän tässä artikkelissa, että kirkkoturvainstituutio tuotettiin Suomessa kansainvälisen mallin mukaisesti auktorisoimaan ja legitimoimaan jo käynnissä olevaa kirkkoturvatoimintaa. Kirkkoturvainstituutio sai alkunsa yksittäisten, paperittomiksi päätyneiden ihmisten elämäntilanteista, joita leimasi tila, jota nimitän *institutionaaliseksi vajeeksi*. Käsite viittaa yhtäältä niihin kansainvälisen suojelun järjestelmän ongelmakohtiin, jotka tuottavat paperittomuutta. Olemme Annastiina Kalliuksen kanssa toisaalla (Kallius & Ahonen 2018) tarkastelleet lähemmin näitä ongelmakohtia ja niistä seuraavaa paperittomuuden tuotantoa ja hallintaa suomalaisessa maahanmuuttopolitiikassa. Toisaalta institutionaalinen vaje liittyy myös siihen, että paperittomat joutuvat arjessaan yhteiskunnan palvelujärjestelmän ulkopuolelle. Esimerkiksi pääsy terveydenhuollon, laillisten työmarkkinoiden tai perusopetuksen piiriin on joko rajattua tai estettyä (mm. Könönen, 2015). Eri kirkkokunnat tavoittavat paperittomia diakoniatyönsä kautta, mutta pelkkä karitatiivinen diakoniatyö ei kuitenkaan auta paperittomia ongelmien alkusyy, eli oleskeluoikeuden puutteen, suhteen. Esitän, että kirkkoturvainstituutio on luotu Suomessa tukemaan paperittomien laillistamispolkua, välttämään välttämättömiä palveluita paperittomille, jotka muuten jäisivät noiden palveluiden ulkopuolelle, ja myös luomaan kirkon toimintamuodolle auktoriteettia, jolla seurakunnat voisivat estää paperittomaksi päätyneen karkotuksen. Kirkkoturvan oikeutuksesta ja rajoista on kuitenkin sekä kirkkojen sisällä että ulkopuolella erilaisia tulkintoja, ja kirkkoturvaa on Suomessa sekä kunnioitettu että loukattu. Nämä seikat kielivät siitä, että kirkkoturvainstituutio ei ole vakaa ja vakiintunut, ja että se on voimakkaan jännitteisessä suhteessa muihin yhteiskunnallisiin instituutioihin.

Artikkeli on osa suomalaista kirkkoturvatoimintaa käsittelevää yhteiskuntapolitiikan väitöskirjaprojektia. Artikkelin aineistona on hyödynnetty kahdelta eri ajanjaksolta kerättyä media-aineistoa sekä tätä tutkimusta varten tuotettua 18 haastattelun haastatteluaineistoa. Media-aineisto on kerätty ajanjaksoilta, joina kirkkoturvatoiminta on ollut esillä julkisessa keskustelussa. Nämä ajanjaksot ovat vuodet 2007–2010 sekä 2015–2017. Yhteensä media-aineisto kattaa 244 sanomalehtiartikkeliä ja neljä äänitiedostoa kyseisiltä ajanjaksoilta. Haastattelut olivat puolistrukturoituja teemahaastatteluja, ja niiden yhteenlaskettu kesto on 17 tuntia, mikä tarkoittaa litteroituna tekstinä 262 sivua. Haastattelut olivat eri kirkkokuntien työntekijöitä, joiden työnkuvaan kirkkoturvatoiminta oli liittynyt. Tutkimusaineistot ovat luonteiltaan erilaiset, minkä vuoksi voidaan perustellusti kysyä, minkälaista tietoa ne yhdessä tuottavat ja kuinka aineistot suhteutuvat toisiinsa. Haastatteluaineisto tuottaa tietoa yksittäisten työntekijöiden näkökulmista, kun taas media-aineisto tuo esiin kahtena ajanjaksona käytyä julkista keskustelua. Media-aineisto myös tuottaa kuvan siitä yhteiskunnallisesta kontekstista, jossa kirkkoturvatoimintaa on harjoitettu. Aineistot täydentävät toisiaan ja tuottavat rinnakkain tarkasteltuna laajemman kuvan aiheeseen.

Tutkimuseettisestä näkökulmasta tarkastellen kirkkoturva on tutkimusaiheena haastava. Yhtäältä se liittyy paperittomiin, jotka tutkittavana ryhmänä ovat poikkeuksellisen haavoittuva (Clark-Kazak 2017) ja toisaalta myös seurakuntien työntekijöihin, joiden toiminta saattaa olla joiltain osin lainrajaista. Näistä syistä muun muassa tutkittavien anonymiteettiä sekä aineiston hallintaan ja jatkokäyttöön on kiinnitettävä erityistä huomiota. Tutkimus on saanut Itä-Suomen yliopiston tutkimuseettisen toimikunnan puoltavan lausunnon vuonna 2015.

Turvapaikan historiaa

Turvapaikkakäytännöllä on pitkä ja kiistanalainen historia, ja eri aikoina erilaiset toimijat ovat kiistelleet siitä, kenellä on oikeus myöntää turvapaikka (Schuster 2002). Pohjimmiltaan kyse on siitä, kenellä on alueella suvereniteetti, kuka hallitsee julkista tilaa ja määrittää kenellä on oikeus oleskella ja käyttää valtaa sen alueella (Bretherton 2010, 152–158). Turvapaikkakäytäntö on tunnettu antiikin ajasta saakka, ja alun perin turvapaikan loukkaamattomuus perustui pyhän tilan loukkaamattomuuteen: turvapaikan (*asylum*) etymologia juontuu kreikankielen sanaan *asyli*, loukkaamaton. Antiikin Kreikassa loukkaamattomia olivat pyhät paikat, temppelit ja alttarit, joilla oli immuniteetti suhteessa polikseen. Vainotut saattoivat hakea niistä turvapaikkaa, jonka myöntämisestä päätti temppelin pappi. Väärinkäytösten myötä käytäntöä ryhdyttiin myöhemmin rajoittamaan ja säätelemään. (Price 2009, 26–27; Kirby 1986.)

Kirkkoturvaa edeltävänä historiallisena mallina on pidetty juutalais-kristillistä turvakaupunkikäytäntöä. Vanhan testamentin mukaan Jumala antaa Moosekselle käskyn perustaa turvakaupunkeja, jotta ne, jotka vahingossa tappavat toisen voivat paeta niihin verikostoa: ”Näin asiasta on säädetty: turvakaupunkiin saa paeta jokainen, joka tahattomasti ja vailla aikaisempaa kauana surmaa toisen ihmisen.” (5. Moos. 19:1-13, ks. myös 5. Moos. 4:41-43; 4. Moos. 35:11; Joo-sua 20:1-9.) Vanhatestamentillisen turvakaupungin päämääränä oli siis asianmukaisen oikeusprosessin takaaminen ja murhan erottaminen taposta (Bau 1985, 124–132; Price 2009, 32–33). Toisaalta myös turvakaupunkien väärinkäytökset pyrittiin estämään: ”Mutta jos joku tekee niin pahasti, että salakavalasti murhaa toisen ihmisen, hänet on minun alttarinikin äärestä haettava surmattavaksi” (2. Moos. 21:14). Kirkkoturva tunnettiin myös kanonisessa laissa (Michels & Blaikie 2013).

Kirkkoturva oli osa myös pohjoismaista lainsäädäntöä aina keskiajalta uudelle ajalle, vuoteen 1537, saakka. Reformaation myötä kirkko institutionalisoitui osaksi valtiota. Tämän seurauksena kirkkoturvan laillinen perusta murtui, minkä vuoksi kirkkoturvatilanteet vähenivätkin voimakkaasti reformaation jälkeen. Kirkkoturvan muodollinen katoaminen lakijärjestelmistä oli kuitenkin laajempi, paneurooppalainen ilmiö, joka koski yhtä lailla katolista kuin protestanttisiakin kirkkoja. (Shoemaker 2013, 16.) Kirkkolain kaksi keskeistä kirkkoturvaa määrittänyttä lakia olivat *reventia loci*, pyhän tilan loukkaamattomuus, sekä *intercession*, papin velvollisuus auttaa apua tarvitsevia, mukaan lukien lainsuojattomia (Loga et al. 2013, 121–122). Vanhan ajan kirkkoturva oli suunnattu erityisesti lainrikkojille ja lainsuojattomiksi joutuneille. Joidenkin kirjoittajien mukaan kirkkoturvatoiminta on ollut aiemmin seurausta mielivaltaisesta lainkäytöstä ja yhteiskunnan järjestäytymättömyydestä, minkä vuoksi kirkkoturvakin on lakkautettu lakijärjestelmistä yhteiskunnan kehittymisen myötä. Koska käytäntö suojaasi rikoksenteijöitä, sen poistuminen on nähty tarpeellisena verraten yksimielisesti. Käytäntö poistui käytöstä käytännössä valtion oikeusjärjestelmän kehityksen myötä. (Shoemaker 2013, 17–18.) Uskontoperustaisia turvapaikkakäytäntöjä tunnetaan myös kristillisten yhteisöjen ulkopuolella (Westermarck 1909; ks. Michels & Blaikie 2013; Rabben 2016).

Kaikkien turvapaikkakäytäntöjen, olipa turvaa tarjoava taho uskonnollinen tai sekulaari, tarkoitus on ollut vastata inhimilliseen hätään sekä auttaa vainotuiksi tulleita ja suojella heidän oikeusturvaansa. Näille periaatteille syntyi myös sodan repimässä Euroopassa vuonna 1951 Geneven pakolaissopimus, joka on keskeisin kansainvälinen pakolaisen asemaa säätelevä dokumentti. Alkuperäinen sopimus oli rajattu maantieteellisesti ja ajallisesti koskemaan vain eurooppalaisia ennen sopimusvuotta. Nämä sopimuksen rajaukset poistettiin vuoden 1967 pöy-

täkirjalla. Suomi ratifioi sekä itse sopimuksen että vuoden 1967 pöytäkirjan vuonna 1968. Geneven pakolaissopimuksesta on peräisin myös pakolaisen määritelmä, jonka mukaan pakolainen on henkilö, jolla on perusteltu syy pelätä joutuvansa vainotuksi kotimaassaan uskonnon, rodun, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskuntaluokkaan kuulumisen tai poliittisen mielipiteen vuoksi, ja on sen vuoksi kykenemätön tai sellaisen pelon johdosta haluton turvautumaan kotimaansa suojaan. (Finlex 77/1968.) Jo itse pakolaisen määritelmästä nousee kuitenkin useita kysymyksiä. Kuinka esimerkiksi ”perusteltu syy” todennetaan? Kuinka turvapaikanhakija voi todistaa kuulumisensa tiettyyn vainottuun ryhmään? Onko sen maan, josta turvaa haetaan, maahanmuuttoviranomaisen tekemä arvio aina ja poikkeuksetta oikea?

Valtiollisen turvapaikkajärjestelmän ongelmakohdista ja laajemmista maahanmuuttopoliittisista käytännöistä johtuen osa ihmisistä päätyy laillisen oleskelun kategorioiden väliin. Tähän ongelmaan vaihtoehtoiset turvapaikkaliikkeet, kirkkoturvaliike mukaan lukien, ovat pyrkineet vastaamaan. 1980-luvulta alkaen muinainen kirkkoturvakäytäntö onkin kokenut elpymisen kristillisten kirkkojen ryhdyttyä tarjoamaan tukea ja suojelua käännytysuhan alaisille maahanmuuttajille. Vanhan tradition herääminen henkiin on ollut seurausta ennen muuta turvapaikanhakijoiden lukumäärän voimakkaasta kasvusta länsimaissa. Kirkkoturvaliikkeet ovat laajasti tunnettuja useissa teollistuneissa maissa, muun muassa Saksassa, Yhdysvalloissa ja Kanadassa (mm. Mittermaier 2009; Patsias & Williams 2013; Coutin 1990; Lippert 2005). Euroopassa eri maiden paikalliset eri tunnustuskuntien turvapaikanhakijoita tukevat liikkeet järjestäytyivät 80-luvulla ja julkaisivat kirkkoturvatoiminnan perustaksi *Charter of Groningen* -dokumentin (INLIA Foundation 1988), joka loi pohjan kirkkoturvainstituutioiden järjestäytymiselle Euroopassa. Kirkkoturvatoiminta Suomessa, jota seuraavassa luvussa käsittelen, onkin käynnistynyt kansainvälisten ja ekumeenisten esimerkkien mukaisesti.

Kirkkoturvainstituution muotoutuminen Suomessa

Suomessa varhaisimmat nykyaikaiset kirkkoturvatilanteet syntyivät 90-luvulla niin sanottujen vapaiden suuntien seurakuntien keskuudessa. Tapauksia oli esiintynyt ainakin Pohjanmaalla (Diakonia 2005). Tätä tutkimusta varten haastateltujen mukaan sille, että kirkkoturvatoimintaa ryhdyttiin toteuttamaan ensin ruotsinkielisten vapaakirkkojen keskuudessa, oli useita syitä. Yhtäältä vastaanotokeskuksia sijaitsi juuri niiden alueella, minkä vuoksi turvapaikanhakijoiden ja seurakuntien välille syntyi luontevia yhteyksiä. Ruotsinkieliset seurakunnat suomalaisista kielivähemmistöä edustavina olivat mahdollisesti myös lähtökohtaisesti valmiimpia monikulttuuriseen maahanmuuttajatyöhön kuin suomenkieliset seurakunnat. Toisaalta myös vapaaseurakuntien hallinnolliset rakenteet olivat riittävän joustavia ajankohtaiseen toimintaan tarttumiseen: paikallisseurakunnat pystyivät itsenäisesti päättämään toiminta-alueistaan ilman kirkollista byrokratiaa.

Julkiseen keskusteluun kirkkoturvakäytäntö tuli ensimmäisiä kertoja vuonna 1995 Mikkelin piispa Voitto Huotarin kannanoton vuoksi. Huotari ilmaisi tukensa kirkon työntekijöille, jotka toimillaan auttoivat karkotettavia välttämään karkotuksen. Taustalla oli bangladeshilaisen nuoren Pinto Miahin tapaus ja tilanne, jossa poliisi teki pääsiäispyhinä kotietsinnän pääkaupunkiseudulla asuvan perheen kotiin esittämättä kotietsintälupaa. Huotarin kannanotto oli kuitenkin poikkeuksellinen myös kirkon sisäisessä keskustelussa, eikä kirkkoturvakäytäntö saanut vielä tuolloin laajaa julkista tukea minkään kirkkokunnan piirissä. Aiheen tulenarkuutta kuvannee muun muassa se, että arkkipiispa John Vikström kieltäytyi kommentoimasta aihetta millään tavoin. (Piispanen 1995, 15–16.)

Selkeämmin organisoitu kirkkoturvatoiminta ja varsinainen kirkkoturvainstituutio saivat alkunsa Suomen Ekumeenisen Neuvoston vuonna 2007 julkaiseman *Kirkko turvapaikkana* -ohjeistuksen jälkeen. Ohjeistuksen syntyprosessin taustalla vaikutti kaksi seikkaa. Yhtäältä kirkkokunnat olivat havainneet arjessaan yksittäisten kirkkoturvatilanteiden kautta, että ohjeistuksesta ja asian käsittelystä olisi niille hyötyä. Taustalla oli ollut tilanteita, joissa yksittäiset seurakuntalaiset olivat auttaneet kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneita piiloutumaan poliisilta, ja ohjeistuksen myötä pyrittiin tällaisen toiminnan muuttamiseen avoimeksi. (Kumpula, 2007; Kangas 2007.) Toisaalta taas ekumeenisen liikkeen piirissä pohdittiin 90-luvulla keskeisiä työalueita ekumeenisella kentällä, jolloin maahanmuuttajakysymykset nostettiin esiin yhtenä tarpeellisena teemana:

Silloin oli keskustelua, että miksi tämä paikallisekumeeninen teologia ei vedä tuloja. Siinä keskustelussa syntyi se kysymys, että mikä on se asia mitä ei kukaan tee ja mitä voisimme tehdä yhdessä kirkkoina ja kristillisinä yhteisöinä. [...] Tästä tuli aidosti ekumeeninen projekti alusta lähtien, ja se on aika harvinaista Suomessa. Ekumeeninen prosessi oli paljon helpompi ja paljon lyhyempi [kuin kirkkojen sisällä], se oli pelkästä yhdestä päätöksestä kiinni ja sitten lähdettiin kirjoittamaan näitä kirkkoturvaohjeita. (Baptisti 6/2016.)

Kirkkoturvainstituutio Suomessa alkoi siis syntyä muutamien seurakuntien esimerkin kautta ekumeenisen liikkeen sisällä. Lähtökohtana oli huomio siitä, että maahanmuuttajatyötä ei vielä tuolloin laajasti tehty, ja ekumeenisen liikkeen yhteydessä toimivat kristilliset yhteisöt näkivät maahanmuuttajatyön olevan toimialueena niiden yhteisten arvojen ja tavoitteiden mukainen. Ekumeeninen neuvosto sai tosin jälkikäteen evankelis-luterilaiselta kirkkohallitukselta osakseen kritiikkiä siitä, että ohjeistusta ei ollut lähetetty etukäteen kommentoitavaksi tai nähtäväksi (Siivonen 2007, 12). Kirkkoturvaohjeistus myös tuli ainakin osalle seurakunnista yllätyksenä (Blomberg & Saloranta 2007). Hiljalleen kuitenkin myös hierarkkisemmat ja organisaatioltaan jäykemmät kirkkokunnat ryhtyivät ekumeenisen aloitteen myötä kirkkoturvatyöhön. Toisaalta kirkkoturvakäytäntö sai myös laajaa ja puoluerajat ylittävää tukea poliittiselta kentältä (Tuomikoski 2007; Ahonen 2018b), mikä todennäköisesti helpotti ohjeistuksen reseptiota etenkin evankelis-luterilaisessa ja ortodoksisessa kirkossa. Kuitenkin myös kirkkoturvakäytännön vastustusta esiintyi etenkin aluksi paljon:

Alussa siinä mediarumbassa kirkkoa kyseenalaistettiin paljon ja tuli kauheasti negatiivista palautetta. Kesän aikana kääntyi se viesti positiivisemmaksi. Ja seuraava vaihe oli se, kun alkoi tulla palkintoja. Syksyyn mennessä meillä oli jo aika isokenkäisiä puolustajia, sitten yhtäkkiä se olikin hieno juttu ja siinä oli tyypillistä se, että kirkosta sekä erottiin että kirkkoon liityttiin, se oli se mittari. (Luterilainen 1/2016.)

Kirkkoturvakäytännön tultua julkisuuteen etenkin luterilainen kirkko sai osakseen paljon kritiikkiä. Haastateltu luterilaisen kirkon työntekijä kuvasi yleisen asennoitumisen muutosta melko lyhyellä aikavälillä. Nimekkäiden kansalaisyhteiskunnan ja poliittisten tukijoiden tuki vaikutti luultavasti myös julkiseen keskusteluun ja yleiseen mielipiteeseen kirkkoturvasta. Esimerkiksi Maahanmuutto- ja eurooppaministeri Astrid Thors (rkp.) ilmaisi tukensa *Kirkko turvapaikkana* -ohjeistukselle. Hän tosin myös kritisoi muutamia ohjeistuksen sanavalintoja toden, että hänen mukaansa kirkkoturvassa kyse ei ole tottelemattomuudesta lakia kohtaan vaan lain soveltamisesta. (Ijäs 2007.) *Kirkko turvapaikkana* -ohjeistus nosti esille myös laajemman yhteiskunnallisen keskustelun turvapaikanhakijoiden asemasta ja ongelmista (Ijäs 2010a).

Pian Suomen Ekumeenisen Neuvoston ohjeistuksen julkaisun jälkeen ensimmäinen kirkkoturvatilanne syntyi, kun iranilainen kurdinainen Naze Aghai hakeutui Turun Mikaelin seurakuntaan. Tapaus oli vuosina 2007–2010 kirkkoturvasta käydyn julkisen keskustelun keskiössä. Naze Aghai myös antoi kasvot *Kirkko turvapaikkana* -julkaisulle ja samalla niille ongelmakohdille, joita turvapaikkapolitiikkaan ja -käytäntöihin liittyi. Kirkkoon hakeutuessaan Aghai oli saanut kielteisen turvapaikkapäätöksen, ja oli silloin piilotellut kolme kuukautta viranomaisilta. Aghai oli vakuuttunut siitä, että häntä odottaisi kotimaassaan kidutus ja kuolema: hän oli kieltäytynyt pakkoavioliitosta ja osallistunut kielletyn puolueen toimintaan. Lisäksi hän oli Suomessa hakenut apua kristityiltä, mikä muslimitaustaiselle Aghaille olisi kotimaassaan ollut raskauttavaa. Aghai haki kirkkoturvassa ollessaan uudelleen turvapaikkaa, mutta sai toisen kielteisen päätöksen. Hallinto-oikeus kuitenkin kielsi käännytyspäätöksen täytäntöönpanon. Kolmen ja puolen vuoden sekä neljän kielteisen päätöksen jälkeen Aghai lopulta yllättäen sai oleskeluluvan. (Toivanen 2008; Rusama 2007; Bruun 2007.)

Myös niin sanotut isoäitien käännyttämistapaukset olivat vuosina 2008–2010 laajasti esillä mediassa. Venäläinen Irina Antonova ja egyptiläinen Evelin Fadayel olivat saaneet Suomesta karkotuspäätökset, mutta heitä tukeneiden seurakuntien mukaan heidän terveydentilansa oli liian heikko, jotta heitä olisi voitu karkottaa. Heidän ei myös uskottu tulevan toimeen ilman perheitään, jotka asuivat Suomessa. Molemmat tapaukset saivat laajaa mediajulkisuutta ja kansalaisyhteiskunnan kannatusta. Luterilaisen kirkon arkkipiispa Jukka Paarma ja Suomen ortodoksisen kirkon arkkipiispa Leo antoivat yhteisen kannanoton perheenyhdistämisen liittyvän lainsäädännön muuttamiseksi. (Ijäs 2010b.) Myös esimerkiksi tasavallan presidentti Tarja Halonen asettui isoäitien tueksi, ja tapausten seurauksena hallitus sopi lakimuutoksesta inhimillisten perusteiden huomioonottamiseksi ulkomaalaislaissa (Helsingin Sanomat 2010). Juuri perheenyhdistämiseen liittyvät ongelmat ja myös lapsen edun toteutumiseen liittyvät seikat olivat usein esillä muutenkin kirkkoturvaan liittyvässä julkisessa keskustelussa.

Kirkkoturvainstituution syntymisen alkuaikoina Naze Aghain ja isoäitien tilanteisiin liittyvässä julkisessa keskustelussa nousi usein esille pelko siitä, että kirkkoturvasta tulee villi ja täysin kontrolloimaton käytäntö. Sama oletus saattoi esiintyä myös kirkkojen sisällä:

Ekumeenisissa ja kirkollisissa piireissä oletettiin, että se [kirkkoturva] räjähtää käsiin ja siitä tulee iso ilmiö, tai isompi kuin nykyään. Mutta se on jotenkin hiipunut, vaikka jossakin siellä täällä joskus tapahtuu jotakin. Ja mietin vaan että sille mahdollisesti on syynä se, että Maahanmuuttovirasto ei ole korvaansa hetkauttanut, kaikki menee kuin ennenkin. Se on vähän kuin tuulimyllyjä vastaan taistelisi. (Helsingin Sanomat 1/2016.)

Haastatellun kirkon työntekijän mukaan kirkkoturvatoiminta oli alkuaikoinaan jäänyt odotettua pienimuotoisemmaksi. Hän myös koki, että kirkkoturvatoiminnalla tai kirkkojen työllä ei ollut todellista pääsyä poliittisen piiriin tai vaikutusmahdollisuutta maahanmuuttoviranomaisen toimintaan.

Vuoden 2010 jälkeen kirkkoturva alkoi kuitenkin nousta uudelleen julkiseen keskusteluun vuodesta 2015 lähtien. Silti myös näiden vuosien välisenä aikanakin kirkkoturvakäytäntöä sovellettiin ympäri Suomen. Käytännön elpyminen vuonna 2015 oli seurausta turvapaikanhakijoiden lukumäärän voimakkaasta kasvusta: huippuvuonna 2015 Suomesta haki kansainvälistä suojelua 32 000 turvapaikanhakijaa, ja vuosina 2016 ja 2017 yhteensä noin 11 000 (Maahanmuuttovirasto 2018).

Viime syksynä, kun tuli paljon turvapaikanhakijoita ja kirkko avattiin hätämajoitukseen, niin se oli kyllä tilanne, joka avasi työntekijöiden ja luottamushenkilöiden silmät. Se ei ollut vaan asia, josta puhuttiin jossakin, vaan että tämä tapahtuu meidän kirkossa nyt, meidän tulee jotenkin reagoida tähän. [...] Ja paljon vapaaehtoisia tuli näihin hätämajoituksiin, semmoisia ihmisiä jotka ei ehkä muuten ole kirkon kanssa missään tekemisissä tai ei edes kirkon jäseniä, mutta ne löysi tästä tavan toimia. (Luterilainen 3/2016.)

Haastateltu kirkon työntekijä kuvasi vuoden 2015 tilannetta, jossa seurakunta reagoi saapuneiden turvapaikanhakijoiden tarpeisiin tarjoamalla hätämajoitusta. Tilanne oli ravistellut seurakuntaa ja aktivoinut paikallisia ihmisiä vapaaehtoistyöhön, johon kirkko oli tarjonnut mielekkään kanavan. Kirkkojen tarjoama hätämajoitus on todennäköisesti pohjastanut myöhempiä turvapaikanhakijoiden parissa tehtävää työtä ja myös myöhempiä kirkkoturvatilanteita. Haastatellun kuvauksen mukaan hätämajoituksiin liittyvään vapaaehtoistyöhön lähti mukaan myös ihmisiä, jotka eivät olleet muuten tekemisissä kirkon työssä tai jotka eivät olleet kirkon jäseniä. Tämä kuvannee nykyaikaiselle uskonnollisuudelle keskeistä piirrettä, liittymistä uskonnollisen yhteisöön ilman tunnustettua vakaumusta tai yhteisön virallista jäsenyyttä (*belonging without believing*, ks. Davie 1990; McIntosh 2015).

Kirkkoturvakäytännön uudelleennousua vuoden 2015 jälkeen on myös ajallisesti seurannut useita turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten asemaa kiristäviä lakimuutoksia, joilla on pyritty pienentämään maahan jäävien ja myös maahan saapuvien lukumäärää. Esimerkiksi kielteisen turvapaikkapäätöksen valitusaikaa lyhennettiin sekä oikeusavun saantia ja mahdollisuutta perheen yhdistämiseen vaikeutettiin. Erityisesti paperittomuuteen liittyviä lakimuutoksia on kyseenalaisesti perusteltu valtion sisäisellä turvallisuudella. (Ks. Squire 2009, 21–45; Kallius & Ahonen 2018.) Voimakkaasti keskustelua on herättänyt myös mahdollinen paperittomille suunnatun avunannon kriminalisoiminen. Kirkkojen ja kansalaisyhteiskunnan kritiikkiin vastaten hallitus erotti toisistaan lähimmäisen auttamisen ja viranomaisen toiminnan estämisen, ja esitti että näistä ainoastaan jälkimmäistä tekoa oltiin kriminalisoimassa. Etenkin kirkkoja ja kirkkoturvatoimintaa koskeva oli budjettiriihen esitys, jossa nimenomaisesti esitetään paperittomien majoittamisen kriminalisointia. Pääministerin haastattelutunnilla toimittajan kysyessä asiasta pääministeri Juha Sipilä vastasi, että ”Ei tietenkään majoittamista tehdä rikolliseksi toiminnaksi, sehän on selvä asia, sehän menee aivan sinne auttamisen puitteisiin. Kyllä me jokainen tiedetään, milloin se toiminta on viranomaisen päätöksen toimeenpanon estämistä ja milloin ei” (Yle 2017). Käytännössä auttamistyön ja paperittomien piilottamisen välinen ero olisi kuitenkin tulkinnanvarainen (Kettumäki 2017; Salonen 2017). Myös kirkkoturvatilanteissa on huomattavasti tulkinnanvaraa, ja niissä korostuu yksittäisen viranomaisen harkintavalta (Yukich 2013; Ahonen 2018a). Tutkimusaiheenakin kirkkoturva on ”sotkuinen” – sen täsmällinen ja tarkkarajainen määrittely on vaikeaa tai mahdotonta (Squire 2013). Tiivistäen voidaan todeta, että poliittinen reagointi kirkkoturvakäytäntöön on vuodesta 2015 lähtien ollut huomattavasti aggressiivisempaa kuin institutionalisoidun käytännön alkuvuosina 2007–2010.

Kirkkoturva ekumeenisena ja uskontodialogisena tilana

Kirkkoturvatyö on osa kirkkojen kotimaassa tapahtuvaa kansainvälistä diakoniatyötä. Etenkin luterilaisen kirkon diakoniatyö ja sen periaatteet perustuivat alkuvaiheessa Kirkkojen Maailmanneuvoston keskusteluun (baptisti 6/2016). Tästä nouseva tutkimuksellisesti kiinnostava kysymys on, missä määrin kansainvälisen diakonian ekumeeninen perusta näkyy kirkkoturvatoiminnassa ja sen kehityksessä. Kansainväliset ekumeeniset organisaatiot ja verkostot vaikuttivat kirkkoturvainstituution syntyyn Suomessa paikallisten ekumeenisten verkostojen kautta.

Kirkkoturvatoiminnan alkuaikoina esimerkkiä ja tukea haettiin etenkin saksalaisesta kirkkoturvaverkostosta (Ökumenische Bundesarbeitsgemeinschaft Asyl in der Kirche 2004), joka konsultoi suomalaisia myös Suomen Ekumeenisen Neuvoston *Kirkko turvapaikkana* -oppaan suuntaviivoista (Diakonia 2005). Saksalaisten toimintaohjeiden mukaan suunniteltiin muun muassa kirkkoturvatilanteen käytäntöihin liittyviä asioita, esimerkiksi majoittamisen, terveydenhuollon ja lasten koulunkäynnin järjestämistä. Suomen evankelis-luterilainen kirkko puolestaan julkaisi vuonna 2011 oman ohjeistuksensa, joka päivitettiin uudelleen vuonna 2015. Myös luterilaisen kirkon ohjeistuksen päivitetyssä otettiin mallia Norjan kirkon kirkkoturvaohjeistuksesta, jotka oli tuolloin hiljattain päivitetty (Den Norske Kirke 2014). Kansainvälisten ekumeenisten rakenteiden ja instituutioiden työskentely on toisin sanoen vaikuttanut huomattavasti kirkkoturvainstituution muotoutumiseen myös Suomessa:

Maahanmuuttajakysymykset ovat lähentäneet ortodokseja ja luterilaisia vapaisiin suuntiin, koska seurakuntien tasolla on nähty, että on hyödyllistä tehdä yhteistyötä. Mutta klassinen ekumenia on ollut siellä pohjalla, ekumenia on konkretisoitunut tässä. Se ei olekaan enää tea, biscuits and acronyms, vaan jotain muuta. (Ortodoksi [1] 1/2016.)

Kirkkokuntien lähentyminen haastatellun mukaan oli tapahtunut ennen muuta paikallisseurakuntien tasolla, vaikka toisaalta nimenomaan oppikeskusteluiden ja klassisen ekumenian katsottiin olleen lähentymisen mahdollistanut tekijä. Uusi ekumeeninen työmuoto perustui aiemmin luoduille suhteille ja ymmärrykselle toisten kirkkokuntien näkökulmista. Kuitenkaan kaikki kirkkoturvatyössä mukana olleet kirkkokunnat eivät kuuluneet virallisesti ekumeenisiin elimiin, mutta ekumeeniset periaatteet ja käytännöt saattoivat siitä huolimatta kuulua läheisesti niiden työhön. Uudenlainen ekumeeninen tila (ks. Fuchs 2008) luotiin kuitenkin kirkkokuntien ruohonjuuritason työssä. Haastateltu kirkon työntekijä katsoi, että niin kirkkoturvatoiminnasta kuin maahanmuuttajatyöstä laajemminkin on seurannut kirkkokuntien lähentymistä toisiinsa.

Lähentymistä saattoi kirkkoturvakysymyksessä tapahtua myös erilaisten kirkkokuntien sisällä vaikuttavien yhteisöjen kesken. Esimerkiksi herätysliikkeet, joiden suhde luterilaiseen kirkkoon saattaa olla ajoittain jännitteinenkin esimerkiksi naispappeuskysymyksessä, ilmaisivat julkisesti tukeaan kirkon toiminnalle. Suomen Luterilaisen Evankeliumiyhdistyksen (SLEY) kotimaantyon johtaja Juhana Tarvainen totesi kirkkoturvaa tarjonneesta seurakunnasta, että seurakunta on tarjonnut kirkkooaan SLEY:n jumalanpalvelusten käyttöön, minkä vuoksi SLEY ilmaisi tukensa kirkkoturvatyölle (Vähäsarja 2017). Herätysliikkeen ja luterilaisen seurakunnan toimiva yhteistyö vaikutti olevan perusta sille, että luterilaisen seurakunnan kirkkoturvatyötä tuettiin. Vaikka yleisenä trendinä voidaan siis hahmottaa kirkkokuntien lähentyminen toisiinsa maahanmuuttajakysymysten vuoksi, kirkkokuntien sisällä on kuitenkin eriäviä mielipiteitä maahanmuuttajatyön ja etenkin kirkkoturvatoiminnan oikeutuksesta. Tätä seikkaa ilmentävät esimerkiksi kirkosta eroamisen lisääntymiset tilanteissa, joissa kirkon johtajat ottavat julkisesti kantaa kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneiden ja kirkkoturvan puolesta (MTV Uutiset 2016).

Useimmissa tutkimuksen piirissä olleissa kirkkoturvatilanteissa kirkkoturvassa ollut oli ollut uskonnolliselta taustaltaan muslimi. Joissakin tilanteissa kirkkoturvassa olevan uskonnollinen vakaumus oli saattanut olla myös peruste itse kirkkoturvalle. Näin kävi esimerkiksi tilanteessa, jossa kristitty turvapaikanhakija koki painostavana ja uhkaavana muslimivoittoisessa vastaanottokeskuksessa asumisen, minkä seurauksena paikallinen seurakunta majoitti hänet. Etenkin

kristinuskoon kääntyneillä entisillä muslimeilla saattoi esiintyä haasteita vastaanottokeskuksessa, kuten myös seksuaalivähemmistöjä edustavilla. (Luterilainen 3/2016.) Nämä esimerkit tuovat esiin sen, että nimenomaisesti ne perusteet, joilla turvapaikanhakija hakee turvapaikkaa, saattavat aiheuttaa hänen elämässään sosiaalisia ongelmia myös Suomessa. Haastatellut seurakuntien työntekijät kuitenkin usein toivat esille sen, että diakoniatyö kirkkoturvatyö mukaan lukien oli tarkoitettu kenelle tahansa etnisestä, kulttuurisesta tai uskonnollisesta taustasta riippumatta:

Me ollaan kaikkia varten, aina kun on apua tarvitseva, niin silloin ollaan paikalla. [...] Semmoinen jakaminen on mun mielestä kristillinen ajatus, agape, ei siinä katsoa minkälainen turbaani on päässä, vaan se on kaikkia varten, se rakkaus. (Ortodoksi [2] 1/2016.)

Huomionarvoista on se, että haastateltavan näkemyksen mukaan auttaminen riippumatta autettavan etnisyydestä tai muista seikoista oli nimenomaan hänen edustamansa arvomaailman mukainen eli uskonnollisesti perusteltu. Käytännössä kirkkoturvainstituutio muodostaa uskontokuntien välisiä arjen tiloja ja dialogeja, joissa tosin ilmenevät myös erilaiset uskontoon ja instituutioihin liittyvät valtasuhteet. Keskeisin huomioitava seikka on se, että kristilliset kirkot ja niiden työntekijät edustavat Suomessa vallitsevaa kulttuuria ja vakiintuneita instituutioita, kun taas kirkkoturvassa olevat muiden uskontokuntien edustajat yleensä yksilöinä vakaumustaan ilman oman vakaumuksellisen instituution tukea. Olemme tarkastelleet kirkkoturvaan liittyviä toimimuuksia ja valtasuhteita lähemmin toisaalla (Ahonen & Metso 2018).

Uskontokuntien välistä yhteistyötä voidaan tarkastella pluralistisen yhteiskunnan seurauksena, mutta toisaalta tiivistynyt yhteistyö voi olla myös reagointia sekularisoituvaan ympäristöön, jossa uskontokunnat Pohjoismaissakin ovat (Nordin 2017). Sekularisaatiota on määritelty usein eri tavoin. Yhtäältä käsitteellä on tarkoitettu uskonnollisten vakaumusten ja uskonnollisuuden merkityksen vähenemistä. Toisaalta sillä on viitattu myös uskontojen yksityistymiseen, jolloin uskonnollisuus ei ole enää kollektiivisesti jaettua ja näkyvästi julkisessa tilassa olevaa. Kolmanneksi sekularisaatio-termillä on tarkoitettu sekulaarien sfäärien eriytymistä, millä viitataan muiden instituutioiden ja yksilöiden "emansipoitumista" uskonnollisista instituutioista ja normeista. (Casanova 2006.) Kirkkoturvatoiminnan voidaan ajatella haastavan sekularisaatioprosesseja sen kaikissa merkityksissä. Kirkkoturva ensiksikin tuo esille uskonnollisuuden merkityksen sekä yksityisen että kollektiivisen tai julkisen sfäärissä. Kirkkoturva tuo uskonnollisesti motivoituneen auttamistyön voimakkaasti poliittisen ja julkisen tilan alueelle, ja myös haastaa avoimesti niitä tahoja, jotka käyttävät noissa tiloissa tavanomaisesti suvereenisti valtaa (ks. Knott 2014). Toisaalta kirkkoturvainstituutio on käsitykseni mukaan kirkkokuntien pyrkimys legitimoida kirkkoturvatoimintaa, jolloin kirkkoturvan edustama kristinuskoko ei eristäydy omaan sfääriinsä vaan vaikuttaa vahvasti myös muilla yhteiskunnan kentillä. Usein uskontokuntien välisenä ja yhteisenä toimintana kirkkoturva ei ainoastaan kommunikoi ympäröivään yhteiskuntaan kristillisiä arvoja ja periaatteita, vaan se myös haastaa muuta yhteiskuntaa pohtimaan suhtautumistaan uskontoihin ja uskontojen välisyyteen ylipäätään.

Kirkko, laki ja valtio

Kirkkoturvakäytäntö on herättänyt laajaa julkista keskustelua siitä, mikä on kirkon asema suhteessa valtioon ja säädettyihin lakeihin, jotka ovat keskeisimpiä demokraattisen yhteiskunnan instituutioita. Kiinnostavaa on, että kirkkoturvan kannattajat ja vastustajat ovat argumentoineet kantaansa usein täysin vastakkaisin perustein. Kirkkoturvan puolustajien mukaan kirkkoturvalla voidaan vahvistaa demokratiaa ja turvapaikanhakijoiden oikeusturvaa (mm. Kangas

2007). Myös arkkipiispa Kari Mäkinen perusteli vuonna 2017 kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneiden tukemista nimenomaan oikeusvaltion peruseriaatteilla. Hän totesi oikeusvaltion tehtävänä olevan ihmiselämän suojelemisen, ja lisäsi periaatteen ulottuvan koskemaan paperittomiin turvapaikanhakijoihin. Lisäksi hän muistutti, että oikeusvaltioon kuuluu lakien noudattaminen, mutta myös se, että lakeja täytyy muuttaa silloin kun ne ovat epäoikeudenmukaisia. (Kakkori 2017.) Kirkkoturvan vastustajat puolestaan ovat esittäneet, että kirkkoturva rapauttaa demokratiaa ja suhteellistaa lakia. Arkkipiispa Mäkisen kannanoton aikaan valtiovainministeri Petteri Orpo (kok.) esitti, että paperittomien piilottelu rapauttaa oikeusvaltiota. Hänen mukaansa suomalaiset menettävät luottamuksen oikeusvaltioon, jos oikeusvaltion sääntöjä ei noudatetakaan. (Säävälä 2017.) Orpon mukaan nimenomaan kirkkojen ja muiden paperittomia auttavien tahojen toiminta oli oikeusvaltion vastaista, sen sijaan että hän olisi pitänyt oikeusvaltiota uhkaavina seikkoina pikemminkin turvapaikkajärjestelmään liittyviä ongelmia ja hallituksen hiljattain aikaansaamia heikennyksiä turvapaikanhakijoiden oikeusturvaan.

Kysymys kirkkoturvan lainrajaisuudesta liittyy yhtäältä kirkkoturvan tarjoamisen ja toisaalta kirkkoturvassa olemisen laillisuuteen (Rehaag 2013). Kuten olemme Annastiina Kalliuksen kanssa toisaalla (Kallius & Ahonen 2018) todenneet, maahantulijan laillisuus tai laittomuus on osittain sattuman- ja harkinnanvaraista, minkä seurauksena myös kirkkoturva vastauksena tulijan oletettuun laittomuuteen näyttäytyy monitahoisempana kysymyksenä. Monissa maissa kirkkoturvatoiminta johtaa usein turvaa hakevan kannalta positiiviseen lopputulokseen eli myönteiseen turvapaikkapäätökseen tai oleskelun laillistamiseen muilla keinoin. Esimerkiksi Saksassa noin 80 prosenttia (Mittermaier 2009, 68) ja Kanadassa noin kaksi kolmesta (Lippert 2005) kirkkoturvatilanteesta johtaa positiiviseen lopputulokseen. Suomessa vastaavat luvut ovat 30–40 prosentin tienoilla, joskin seurakuntakohtaisia ja alueellisia eroja on paljon (Simonson 2016). Joka tapauksessa positiivisten päätösten lukuisuus kirkon intervention jälkeen kertoo jotakin merkittävää kirkkoturvan suhteesta lakiin: kirkko tekee intervention silloin, kun on epäily siitä, että oikeus turvapaikanhakijan kohdalla ei nimenomaisesti toteudu (Rehaag 2009, 45–46; Coutin 1990, 114).

Niinä ajanjaksoina, joina kirkkoturvakäytäntö on ollut esillä julkisessa keskustelussa Suomessa, on uutisoitu rinnakkain myös Maahanmuuttoviraston (ennen vuotta 2008 Ulkomaalaisvirasto) päätösten laatuun liittyvistä ongelmista, jotka ovat altistaneet turvapaikanhakijat väärille päätöksille ja heikentäneet heidän oikeusturvaansa (mm. Nieminen 2007; Manner & Teittinen 2016; MigriLeaks 2018). Turvapaikanhakijoiden oikeusturvaan liittyvänä esimerkkinä voidaan todeta, että vuonna 2017 hallinto-oikeudet palauttivat menettely- ja laintulkintavirheistä johdetuista kielteisiin turvapaikkapäätöksiin tehdyistä valituksista 4% Maahanmuuttoviraston käsittelyyn (Maahanmuuttovirasto 2018). Kymmentä vuotta aiemmin vuonna 2007 vastaava suhde oli 5,5%, jota Ulkomaalaisviraston ylijohdaja Jorma Vuorio piti tuolloin matalana ja siksi turvapaikkapäätösten laadun osoittimena (Nieminen 2008). Oikeusoppineiden mukaan on ollut ongelmallista, että tuomioistuimia pidetään turvapaikanhakijoiden oikeusturvan takeena (Björkqvist 2017).

Kirkkoturvatoimijoiden keskeisenä vaatimuksena valtioille on ollut myös niiden kansainvälisten sopimusten noudattaminen, joihin valtiot ovat itse sitoutuneet. Näihin sitoumuksiin lukeutuu esimerkiksi Geneven pakolaissopimus (UNHCR 2010), jonka mukaan ihmistä ei saa kääntää maahan, jossa häneen voisi kohdistua vainoa tai hengenvaara. Tätä taustaa vasten kirkkoturvatoiminta ei näyttäytyä lainvastaisena vaan pikemminkin lain hengen mukaisena sekä lakia ja oikeusvaltiota vahvistavana toimintana. Myös julkisuudessa esillä olleet suomalaiset kirkkoturvatilanteet nostavat esille kansallisen ja kansainvälisen lain välisen suhteen. Esimer-

kiksi niin sanotuissa isoäititapauksissa Suomi päätti käännyttää oleskelulupaa hakeneet isoäidit, mutta Euroopan ihmisoikeustuomioistuin määräsi Suomelle käännyttämiskiellon. Sekä kirkot että ekumeeniset toimijat ovat myös julkisesti vedonneet poliittisiin päättäjiin ja vaatineet inhimillisempää turvapaikkapolitiikkaa (mm. Lehtinen & Mäkinen 2018; Suomen Ekumeeninen Neuvosto 2015). Näin toimiessaan kirkot ottavat kantaa suoraan lainsäädäntöön, jolloin niitä voi pitää myös maahanmuuttopoliittisina toimijoina. Haastatellut kirkkojen työntekijät myös useaan otteeseen toivat esille, että piispojen kannanotoilla oli positiivinen vaikutus sekä kirkon maineelle että heidän työlleen:

Me ollaan kyllä kiitelty näitä arkkipiispan lausuntoja, se on tuonut positiivista suhtautumista kirkkoon. Se on tätä arvojohtamista, että kirkko uskaltaa sanoa. Kun arkkipiispa sanoo jotakin, niin sillä on merkitystä myös muille toimijoille. Tietysti se myös lataa odotuksia seurakuntia kohtaan, mutta sitten myös niin, että mitä arkkipiispa puhuu, niin se on tavallaan lupa tehdä, toimia, olla rohkea ja mennä ihmisten rinnalle, se on sellaista rohkaisua. (Luterilainen 3/2016.)

Haastateltu kirkon työntekijä kuvasi, kuinka arkkipiispan arvojohtajuus oli keskeinen työtä tukeva elementti. Arkkipiispan kannanotot koettiin yhtäältä velvoittavina, mutta samalla arkkipiispa-instituutio näyttäytyi keskeisenä kirkkoturvainstituutiota tukevana instituutiona.

Suomessa kirkkoturvan vastustajat ovat julkisessa keskustelussa tavanomaisesti leimanneet kirkon toiminnan "laittomaksi" tai kansalaistottelemattomuuden piiriin kuuluvaksi (ks. Czajka 2013, 47–48). Kirkkoturvan olemuksen kautta tarkasteltuna kirkkoturvassa on kyse siis jopa päinvastaisesta ja demokratian mukaisesta aktivismista. Eri maissa ja eri aikakausina kirkkoturvaliikkeet ovat myös oikeuttaneet olemassaolonsa erilaisin perusteluin ja diskurssein. Esimerkiksi Yhdysvalloissa 90-luvun kirkkoturva-aktivistit muotoilivat toiminnan niin sanotuksi kansalaisaloitteeksi eli keinoksi, jolla lakia muokataan vastustamisen tai uudelleentulkinnan kautta. Näin toimiessaan liike erotti toimintansa kansalaistottelemattomuudesta ja vaikutti suoraan siihen puhetapaan, jolla maahanmuutosta keskustellaan. Kirkkoturvatoimijat samanaikaisesti sekä vastustivat että vahvistivat vallankäytön keinoja, jotka kuuluvat turvapaikka-prosessiin sekä sisä- ja ulkopuolisuuden määrittelyyn. Yhtäältä turvaa hakevien tarinoiden esiintuominen ja heidän tukemisensa rikkoi "laillisten" ja "laittomien" siirtolaisen dikotomista jaottelua, voimaannutti tavallisia kansalaisia tulkitsemaan ja kyseenalaistamaan lakia sekä maahanmuuttoviranomaisten toimintaa. Toisaalta liike myös uhriutti turvaa hakevia ja määritteli heidät erilaisten maahanmuuttajakategorioiden kautta. (Coutin 1990, 108–109.)

Pohjoismaissa perinteisesti läheiset siteet kirkon ja valtion välillä tekevät alueesta kirkkoturvan kannalta poikkeuksellisen (Loga, Pyykkönen & Stenvaag 2013, 122). Myös Suomessa evankelis-luterilaiselle ja ortodoksiselle kirkolle kansalaistottelemattomuuteen liitetty kirkkoturvakäytäntö oli erityisen herkkä aihe johtuen niiden erityisasemasta suhteessa valtioon. Toisaalta tutkimusta varten haastatellut kirkkojen työntekijät näkivät kirkkoturvatoiminnan olevan myös hyväksi kirkko-valtio-suhteille:

Kun kirkko on kerran valtion tukema tai valtion oma niin kuinka se voi toimia valtiota vastaan? Siihen voi vastata myös niin, että kun valtion puolelta ollaan halukkaita höllentämään tätä suhdetta ja ollaan valmiita poistamaan vanhoja valtion-kirkkojärjestelmän piirteitä niin sitten luterilainen ja ortodoksinen kirkko ovat myös vähän vapaampia suhteessa valtioon, saattavat olla jopa kriittisiä. Sehän on kirkolle tosi terveellistä. (Ortodoksi [1] 1/2016.)

Haastateltu kirkon työntekijä koki, että sekularisaatio ja kirkkojen irtaantuminen valtiosta voivat olla kirkkojen toiminnan kannalta vapauttavaa ja tervehdyttävää. Kirkko-valtio-kysymyksessä nouseekin esille etenkin eri kirkkokuntien erilaiset suhteet valtioon Suomessa. Kirkkoturvatoiminnan ekumeeninen pohja ja käytännön leviäminen vähemmistökirkoista valtionkirkkoihin on muokannut erityisesti valtionkirkkojen suhteita valtioon:

Kynnys ylittää lakia on vähän lyhyempi meille vapaakirkollisille kuin luterilaisille, koska luterilaisen kirkon rooli on hyvin erilainen kuin vapaakirkkojen rooli yhteiskunnassa. Luterilaisen kirkon rooli on enemmän yhteiskuntaa kantava. (Baptisti 6/2016.)

Haastateltu kirkon työntekijä kuvasi kirkkojen erilaista asemaa ja roolia yhteiskunnassa, joka vaikuttaa myös siihen, kuinka kirkkoturvatoiminta näyttäytyy eri kirkkokuntien piirissä suhteessa valtioon (ks. Kärkkäinen 2002). Ekumeenisten toimijoiden mukaan myös katoliselta kirkolta saatiin mallia itsenäisyydessä suhteessa esivaltaan, joskin kirkkojen näkyvämpi yhteiskunnallinen vaikuttamistyö nähtiin ekumeenisen yhteistyön tuloksena (Kangas 2007). Eri kirkkokuntien erilaiset lähestymistavat eivät juonnu pelkästään niiden erilaisiin suhteisiin ja asemoitumisiin valtion kanssa, vaan eri kristillisillä perinteillä on havaittavissa myös erilaisia teologisia painotuksia ja kantoja, joiden kautta kirkkoturvakäytäntöä legitimoidaan. Toisin sanoen erilaiset suhtautumistavat kirkkoturvaan voivat nousta myös kirkkojen keskenään poikkeavista itseymmärryksistä ja teologisista juurista. Kirkkokuntia yhdistävien käytäntöjen ja arkisten ekumeenisten suhteiden kautta voi kuitenkin mahdollisesti tapahtua myös opillista lähentymistä.

Kirkkoturvainstituution rajat ja muunnokset

Kansainvälisesti kirkkoturvatoiminta on 80-luvulta lähtien myös muuntautunut ja laajentunut kristillisistä kirkoista toisiin uskonnollisiin yhteisöihin ja sekulaareihin instituutioihin, kuten yliopistoihin ja kaupunkeihin (Lippert & Rehaag 2013, 3). Turvakaupunkiliike (engl. *sanctuary cities, safety zones*) on ollut laaja etenkin Yhdysvalloissa, Kanadassa ja Isossa-Britanniassa. Nämä kaupungit ovat muun muassa määritelleet, että julkiset palvelut ovat kaikkien käytettävissä riippumatta ihmisen laillisesta statuksesta. Turvakaupungit on määritelty toisinaan eräänlaiseksi paikalliseksi ulkopoliittisen vaikuttamisen muodoksi. Turvakaupungeista tulee siten maahanmuuttopolitiikkaa tekeviä toimijoita. Julkinen kaupunkitila myös luodaan uudelleen huokoistamalla sen sisäraajat, jotka koskevat esimerkiksi julkisia palveluita ja fyysisiä tiloja. Turvakaupungit, kuten muutkin turvapaikkoja myöntävät instituutiot, samanaikaisesti aiheellisesti kyseenalaistavat sen, ketkä suljetaan yhteisön tai yhteiskunnan ulkopuolelle ja millä perustein. Samalla senkaltaiset ilmiöt kuin paperittomuus tai maahanmuuttajien ”laittomuus” sekä niiden seuraukset määritellään uudelleen. Turvakaupunkiliikkeen keskeinen päämäärä on poliittikkoihin ja yleisiin asenteisiin vaikuttaminen. Liike kuitenkin pyrkii kulttuurin muutokseen poliittisen lobbauksen tai kampanjoinnin sijaan. ”Virallisen” turvakaupungin nimen saaminen edellyttää, että kunnalla on takanaan paikallisten ryhmien, organisaatioiden ja kunnanhallituksen tuki. Liikkeessä täytyy olla mukana myös paikallisia maahanmuuttajaryhmiä, ja sillä täytyy olla toimintasuunnitelma turvaa hakevien inklusion lisäämiseksi. Turvakaupunkiliikkeen yksi periaate on ”vakinaistaminen alhaalta” (engl. *regularisation from below*), joka viittaa oleskelun oikeuttamisen hakemisen epätavanomaiseen järjestykseen. Taustalla on perustava ajatus siirtolaisten toimijuudesta tai vähintäänkin heidän osallisuudestaan niissä kamppailuissa, joissa yhteisön sisä- ja ulkopuolisuutta määritetään. (McDonald 2012; Bagelman 2015.)

Vastaavia kirkkoturvakäytännön muunnoksia ei ole varsinaisesti nähty Suomessa, joskin kunnilla on erilaisia käytäntöjä esimerkiksi paperittomille tarjottavien palveluiden suhteen. Kuitenkin esimerkiksi kevättalvella 2018 Loviisan kaupunki vetosi maahanmuuttoviranomaisiin, jotta "irakilaistaustainen loviisalaisperheen" tapaus tutkitaan vielä uudelleen (Loviisan kaupunki 2018). Kannanotossa vedottiin siihen, että perhe on juurtunut kaupunkiin ja kuuluu muiden kaupunkilaisten arkeen – toisin sanoen karkotettavaa perhettä ei määritelty ulkopuoliseksi vaan paikallisyhteisöön kuuluvaksi. On mahdollista, että järjestäytyneempi turvakaupunkiliike kehittyy myöhemmin myös Suomessa.

Kirkkoturvatoiminnan piiriin Suomessa on lukeutunut muutamia tapauksia, jotka eivät ole liittyneet kansainväliseen siirtolaisuuteen vaan lastensuojelutilanteisiin. Näissä tapauksissa on ollut osallisina perheitä, joiden lapsi oli otettu huostaan, mutta perheen ja lastensuojeluviranomaisten välillä ei ollut syntynyt yksimielisyyttä. Perheissä ei välttämättä vastustettu huostaanottoa, mutta niissä saatettiin kokea, että perheen ja lapsen näkökulmia tai kokemuksia ei oltu otettu huomioon. (Luukkonen 2014.) Tutkimuksen haastatteluaineistossa tuli esille, että kirkkoturvapyyntöjä oli tullut myös muihin seurakuntiin, mutta niissä kirkkoturvaa ei oltu myönnetty:

Meillä ei ole eväitä lähteä auttamistyössä tällaiselle uralle, et siinä tarvitaan taas lakimiestaitoa kaikkein eniten näissä [lastensuojelu]tapauksissa. Meillä ei ole lastensuojelun asiantuntemusta, me ollaan teologeja. (Luterilainen 4/2016.)

Haastatellun seurakunnan työntekijän näkemyksen mukaan seurakunnalla ei ollut ammatillista pätevyyttä lastensuojeluasiakkaiden tukemiseen kirkkoturvan keinoin, toisin kuin kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneiden tilanteissa. Kummassakin tapauksessa seurakunta kyseenalaistaisi viranomaisen tekemän päätöksen. Kirkkoturvan rajautuminen kansainvälisen siirtolaisuuden kentälle on mahdollisesti merkki nimenomaan institutionaalisesta rajaamisesta: nykyaikaiset kirkkoturvaliikkeet ovat kansainvälisestikin keskittyneet kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneiden auttamiseen. Myöhemmin myös niissä seurakunnissa, joissa aiemmin oli ollut lastensuojelutilanteita, rajattiin kirkkoturvakäytäntö koskemaan vain kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneita:

Jos nyt tiukasti katsotaan niin ne [lastensuojelutapaukset] ei kuulu minun alalle, tämä on ihan tämmöistä klassista kansainvälistä työtä (luterilainen 5/2016).

Tätä kirkkoturvan tarkoituksen ja muodon vakiintumista voidaan jäsentää myös polkuriippuvuuden käsitteen avulla (Tirronen 2011, 30–33). Polkuriippuvuudella tarkoitetaan toimintamallia, jossa järjestelmän edelliset valinnat ohjaavat niitä seuraavia valintoja. Polun valinta ja vakiintuminen ohjaavat muutosta niin voimakkaasti, että myöhemmässä vaiheessa suunnan vaihtaminen on vaikeampaa. Polkuriippuvuudessa olennaista on kriittisten hetkien ja muutoksen prosessoituminen sekä tapahtumien ketjuttuminen. Kirkkoturvainstituution osalta kriittisinä hetkinä ja tilanteina voidaan pitää *Kirkko turvapaikkana* -ohjeistuksen julkaisua, Naze Aghain tilannetta ja isoäitien käännytystapauksia. Näillä tapahtumilla on selvä yhteys toisiinsa: Naze Aghain tilanne käynnistyi kirkkoturvaohjeistuksen seurauksena, ja näistä tapahtumista käyty näkyvä julkinen keskustelu mahdollisti sen, että kirkkoturvaa sovellettiin myös isoäitien tilanteissa. Samanaikaisesti tilanteista ja kirkkoturvan periaatteista käyty yhteiskunnallinen keskustelu muodosti polun, joka vakiinnutti kirkkoturvainstituutiota ja määritteli sen rajoja. Esimerkiksi lastensuojeluasiakkaiden rajautuminen pääsääntöisesti kirkkoturvan ulkopuolelle

kuvaa instituution ja sen käsitetyin olemuksen vakiintumista. Toisaalta se, että lastensuojelutilanteita oli kuitenkin kirkkoturvan piirissä ollut, kuvastaa sitä, kuinka instituutio on ollut vielä tuolloin muotoutumisvaiheessa.

Kaikki kirkkoturvaa muistuttava toiminta ei kuitenkaan ole institutionalisoitunutta ja rakenteista käsin käynnistytävää. Tästä esimerkkinä voisi mainita turvapaikanhakijoiden ja paperittomien oma-aloitteiset kirkonvaltauksiset, joissa he pyrkivät omaehtoisesti tuomaan esille prekaarin yhteiskunnallisen asemansa. Näissä ruohonjuuritason mielenilmauksissa on usein kyse myös auttamiseen liittyvien uhriasetelmien haastamisesta. (Rabben 2016, 219–222.)

Johtopäätökset

Turvapaikan käsite on alun perin muotoutunut uskonnolliselle perustalle, ja sen legitimitetti on perustunut sakraalitalan pyhyydelle ja loukkaamattomuudelle. Historiallisesti kirkkoturvan peruste ja oikeuttaminen on siis kytkeytynyt pyhän tilan ja kirkon auktoriteetin loukkaamattomuuteen. Nykyisin turvapaikka-käsitteellä viitataan ensisijaisesti valtioiden myöntämään, Geneven pakolaissopimukseen perustuvaan turvapaikkaan, joka puolestaan nojaa valtion suvereniteettiin. Uskonnollisten yhteisöjen tarjoaman turvapaikan käytäntö tunnetaan kuitenkin edelleen länsimaissa, joskin sillä ei ole ollut esimerkiksi Pohjoismaissa lainvoimaa reformaatien jälkeen. Vanhatestamentillisella turvapaikalla ja kirkkoturvalla on osin yhteinen perusta, mutta silti on keskeistä kiinnittää huomiota niiden eroavaisuuksiin. Merkittävin ero on käytäntöjen kohderyhmä. Siinä missä vanhatestamentillinen turvapaikka oli suunnattu rikoksentekeijöille, nykyaikainen kirkkoturva tarjoaa suojaa kansainvälisille siirtolaisille. Rikoksentekeijöille suunnattu kirkkoturva säilyi elävänä kehittymättömän ja epätasa-arvoisen oikeusjärjestelmän vuoksi, kunnes se yhteiskunnan kehityksen myötä 1500-luvulla lakkautettiin Pohjoismaissa. Samoin nykyaikainen, prekaarissa asemassa oleville siirtolaisille suunnattu kirkkoturvakäytäntö on yhteiskunnan maahanmuuttopolitiikan puutteita ja turvapaikanhakijoiden heikkoa oikeusturvaa tilkitsevä käytäntö. Kirkkoturva instituutiona onkin muotoutunut tilassa, jota olen nimittänyt institutionaaliseksi vajeeksi. Samalla kirkkoturvainstituutio on olemuksellaan ravistellut muita instituutioita – esimerkiksi kansainvälisen suojelun järjestelmää ja kirkkokuntia itseään – ja pakottanut niitä määrittelemään uudelleen itseymmärrystään ja suhteitaan toisiin toimijoihin kentällä.

Kirkkoturvatoiminnan institutionalisoituminen johtui nimenomaan paperittomien elämäntilanteita leimanneesta institutionaalista vajeesta. Institutionaalinen vaje on näkemykseni mukaan kahtalainen: yhtäältä se muodostuu niistä haasteista, joita paperittomiksi päätyneet kohtaavat jouduttuaan yhteiskunnan virallisen palvelujärjestelmän ulkopuolelle. Toisekseen se juontuu niistä ongelmakohdista, joita kansainvälisen suojelun järjestelmään Suomessa on liittynyt. Kirkkoturvainstituution muotoutuminen on siis vastannut tähän institutionaaliseen vajeeseen sekä kirkkojen karitatiivisen diakoniatyön että poliittisen vaikuttamisen muodossa. Toimintamuotona kirkkoturva samanaikaisesti politisoi kirkkojen maahanmuuttaja- ja diakoniatyötä. Tämän seurauksena kirkoista tulee kirkkoturvatoiminnan myötä myös maahanmuuttopoliittisia toimijoita.

Kirkkoturvatoiminnan syntyyn Suomessa on vaikuttanut erityisesti ruotsinkielisten vapaakirkollisten seurakuntien pioneerityö 1990-luvulla, minkä seurauksena käytäntö levisi kansallisen ekumeenisen liikkeen kautta muiden kirkkokuntien työkentille. Kansainväliset ekumeeniset ja kirkolliset tahot puolestaan vaikuttivat kirkkoturvatoiminnan suuntaviivojen ja toimintatapa-otteiden muotoutumiseen Suomessa. Kirkkoturvatoiminnan syntyä Suomessa voi pitää

esimerkkinä siitä, miten vähemmistökirkon keskuudessa syntynyt toimintatapa voi siirtyä enemmistökirkossa sovelletuksi malliksi. Tätä kautta Suomen evankelis-luterilaisessa ja ortodoksisessa kirkossa omaksuttiin kansalaistottelemattomuuteenkin liitetty kirkkoturvakäytäntö, jonka juuret olivat vapaakirkkojen erilaisissa kirkko–valtio-suhteissa. Tämän seurauksena myös niin sanotut valtionkirkot joutuivat määrittelemään ja selventämään suhdettaan yhteiskunnan keskeisimpiin instituutioihin, kuten lakiin ja valtioon. Suurin osa tutkimuksen piirissä olleista kirkkoturvavilanteista oli uskontokuntien välisiä. Tämä merkitsee sitä, että kirkkoturva ei ainoastaan käytäntönä luo ekumeenisia tiloja kirkkokuntien välille, vaan myös uskontodialogisia tiloja itsensä sisällä.

Kirkot, etenkin evankelis-luterilainen kirkko, ovat olleet ja ovat edelleen vahvoja instituutioita suomalaisessa yhteiskunnassa. Siten ne voivat nostaa julkiseen keskusteluun puheenaiheita, joita välttämättä muut yhteiskunnalliset toimijat eivät kykenisi nostamaan. Kirkkoturvaohjeistusten aikaansaamat myrskyt mediassa ovat osoitus tästä: ohjeistusten myötä julkisuudessa keskusteltiin laajemminkin turvapaikanhakijoiden oikeuksista ja oikeusturvasta. Vastaavia esimerkkejä on löydettävissä myös muilta kirkon diakoniatyön osa-alueilta. Kirkko sai esimerkiksi osakseen kritiikkiä aloittaessaan 1990-luvun alussa ylivelkaantuneiden tukemisen velkajärjestelyiden avulla. Kriitikoiden mukaan ylivelkaantuneisuus oli itseaiheutettua ja kirkon tukitoimet siten moraalittomia. Myöhemmin velkajärjestelyt tulivat kuitenkin lakisääteisiksi, ja kirkko toimi asiassa eräänlaisena edelläkävijänä. (Siivonen 2007, 13.) Nämä kaksi esimerkkiä tuovat siten esiin myös sen, kuinka kirkot instituutioina ja instituutioineen voivat yhteiskunnallisesti vaikuttaa toisiin instituutioihin, esimerkiksi lakiin tai turvapaikkapolitiikkaan. Toinen huomionarvoinen seikka on se, että kirkot ovat näissä toimissaan puuttuneet nimenomaan yhteiskunnan rakenteissa tuotettuihin ongelmiin, jotka ruumiillistuvat yksittäisissä ihmisissä. Suomalaisen ylivelkaantuminen 90-luvulla oli seurausta talouslamasta, samoin kuin paperittomuus on yhteiskunnallisesti tuotettua (Squire 2009, 104).

Kirkkoturvatoiminta on Suomessa edelleen pienimuotoista verrattuna esimerkiksi Saksan järjestäytyneeseen ja laajaan kirkkoturvavaliikkeeseen. Pienimuotoisuudesta huolimatta kirkkoturvatoiminnalla voi olla laajempia yhteiskunnallisia vaikutuksia ja symbolista merkitystä. Kirkkoturvasta käyty keskustelu ja rajanveto tuovat julki yhteiskunnassa vallitsevia uskonnollisia ja sekulaareja arvoja ja normeja, jotka voivat myös olla osittain implisiittisiä ja piilotettuja. Kirkkoturvainstituution vakiintuminen ja rajautuminen kuvaavatkin laajemmin nimenomaan uskonnollisten yhteisöjen roolia suomalaisessa yhteiskunnassa.

Lähteet ja kirjallisuus

Lähteet

Blomberg, Anna-Liisa & Saloranta, Sari

2007 Turvapaikkakäytäntö tuli seurakunnille yllätyksenä. *Uutispäivä Demari* 7.6.2007.

Bruun, Patricia

2007 Naze Aghai får en ny chans att stanna här. *Huvudstadsbladet* 15.6.2007.

Diakonia

2005 Toteutuvatko turvapaikanhakijan ihmisoikeudet? *Diakonia* 3/2005.

Heino, Paula

2008 Turvapaikkaportti on raollaan. *Kirkko ja me* 6/2008.

Helsingin Sanomat

2010 Käännytetyt isoäidit saamassa toisen mahdollisuuden. *Helsingin Sanomat* 25.3.2010.

Ijäs, Johannes

2007 Thorsilta vahva tuki kirkkojen turvapaikkaoppaalle. *Kotimaa* 9.8.2007.

Ijäs, Johannes

2010a Turvapaikka-kirja nosti keskustelun. *Kotimaa* 17.6.2010.

Ijäs, Johannes

2010b Arkkipiispa Leo: toivottavasti järki voittaa oleskelulupa-asioissa. *Kotimaa* 18.3.2010.

Kakkori, Satu

2017 Arkkipiispa Mäkinen: kirkko oikeusvaltion asialla. *Keskisuomalainen* 6.9.2017.

Kangas, Katri

2007 Ekumenia haastanut kansankirkon kannanottoon. *Turun Sanomat* 18.10.2007.

Kettumäki, Rosa

2017 Missä menee piilottelun ja auttamisen raja? – Hallitus haluaa selkeämmin kriminalisoida laittoman maassa olon edistämisen. *Yle* 31.8.2017. <https://yle.fi/uutiset/3-9810119> [luettu 26.2.2018].

Kotimaa

2007 Turvapaikanhakijoiden ystävät koolla. *Kotimaa* 27.9.2007.

Kumpula, Kaisa

2007 Kirkon suojaan. *Vihreä Lanka* 25.5.2007.

Laihia, Marja-Liisa

2008 Mikaelin seurakunnan turvapaikka-seminaarissa kuultua. *Kytkin* 2/2008.

Lehtinen, Annu & Mäkinen, Kari

2018 Suomen turvapaikkapolitiikkaa pitää arvioida uudelleen. *Helsingin Sanomat*, Vieraskynä 3.2.2018.

Loviisan kaupunki

2018 *Tuenilmaisu karkotusuhan alla olevalle loviisalaisperheelle*. 27.2.2018. <https://www.loviisa.fi/tiedotteet/tuenilmaisu-karkotusuhan-alla-olevalle-loviisalaisperheelle/> [luettu 1.3.2018].

Luukkonen, Petri

2014 *Kotimaa*24: Kirkko antanut suojan neljälle suomalaislapselle, ilmiö sai alkunsa Oulusta. *Kaleva* 7.11.2014.

Manner, Maria & Teittinen, Paavo

2016 Maahanmuuttoviraston työntekijät avautuvat hurjasta kiireestä, joka voi johtaa väärin turvapaikkapäätöksiin – ”Ei ehditä tutkia tapauksia kunnolla”. *Helsingin Sanomat* 4.9.2016. <https://www.hs.fi/sunnuntai/art-2000002919099.html> [luettu 15.2.2018].

MigriLeaks

2018 <https://migriLeaks.wordpress.com/> [luettu 15.2.2018]

MTV Uutiset

2016 Arkkipiispan pakolaispuheista taas eropiikki kirkosta: "Mäkinen käänsi selän omalle uskonnolle". *MTV Uutiset* 29.3.2016.

Nieminen, Tommi

2007 Kovan linjan virasto. *Helsingin Sanomat* 14.10.2007.

Piispanen, Pertti

1995 Kirkosta suoja karkotettaville. *Nykypäivä* 5.5.1995.

Rusama, Heikki

2007 Kurdinainen sai apua seurakunnasta. *Helsingin Sanomat* 14.6.2017.

Salonen, Essi

2017 Paperiton ei ole lainsuojaton: Suomen laki takaa toimeentulon ja huolenpidon – Voiko auttaminen silloin olla rikos? *Suomen Kuvalehti* 6.9.2017. <https://suomenkuvalehti.fi/jutut/kotimaa/paperiton-ei-ole-lainsuojaton-suomen-laki-takaa-toimeentulon-ja-huolenpidon-voiko-auttaminen-silloin-olla-rikos/> [luettu 26.2.2018].

Siivonen, Riku

2007 Lainsuojattomat. *Diakonia* 5/2007.

Simonsen, Mattias

2016 Kyrkoherden svarar: Vad går kyrkoasyl egentligen ut på? *Svenska Yle* 27.9.2016.

Suomen Ekumeeninen Neuvosto

2015 *Kohti inhimillistä ja kunnioittavaa turvapaikkapolitiikkaa*. http://www.ekumenia.fi/sen_esittaytyy/kannanottoja_ja_lausuntoja/kohti_inhimillista_ja_kunnioittavaa_arvopohjaa_turvapaikkapolitiikassa_16122015/ [luettu 1.3.2018].

Säävälä, Hilkka

2017 Orpo: Paperittomien piilottelu rapauttaa oikeusvaltiota. *Yle* 30.8.2017.

Tuomikoski, Pekka

2007 Eduskunnasta kannatusta kirkon turvapaikkapolitiikalle. *Rauhan tervehdys* 33/2007.

Toivanen, Meri

2008 Mikaelin seurakunnan suojatti Naze Aghai saamassa oleskeluluvan. *Kotimaa* 23.5.2008.

Vähäsarja, Petri

2017 Kristitty ei tottele esivaltaa sokeasti. *Sanansaattaja* 15–16/2017.

Yle

2017 *Pääministerin haastattelutunti*. *Yle* 3.9.2017. <https://areena.yle.fi/1-4210130> [kuunneltu 26.2.2018].

Haastattelut

Toteutettu vuosina 2015–2017. Tekijän hallussa. Haastattelut tekijän.

Kirjallisuus

Ahonen, Talvikki

2018a Seurakunnat paperittomien tukena: kirkkoturvatilanteissa sovelletut strategiat. *Diakonian tutkimus* 1/2018.

Ahonen, Talvikki

2018b Kirkkoturva julkisessa keskustelussa 2007–2010 ja 2015–2017. Julkaisematon artikkelikirjoitus.

Ahonen, Talvikki & Metso, Pekka

2018 Vulnerable and Precarious Agencies in the Finnish Church Asylum Cases. Julkaisematon artikkelikirjoitus.

Bau, Ignatius

1985 *This Ground is Holy: Church Sanctuary and Central American Refugees*. New York: Paulist Press.

Bretherton, Luke

2010 *Christianity & Contemporary Politics*. Oxford: Wiley-Blackwell.

<https://doi.org/10.1002/978144431782>

Bolette, Larsen

2011 *Kirkeasyl: en kamp for ophold*. Copenhagen: Frydenlund.

Caminero-Santangelo, Marta

2013 The Voice of the Voiceless: Religious Rhetoric, Undocumented Immigrants, and the New Sanctuary Movement in the United States. – Randy K. Lippert & Sean Rehaag (toim), *Sanctuary Practices in International Perspectives: Migration, Citizenship and Social Movements*, 92–105. New York: Routledge

Casanova, José

2006 Rethinking Secularization: A Global Comparative Perspective. *Hedgehog Review* 8/2016: 7–22.

Christoferssen, Lisbet

2014 Sacred Spaces in Secular (Post)-Lutheran Contexts. – Rosemarie van den Breemer, José Casanova, Trygve Wyller (toim), *Secular and Sacred? The Scandinavian Case of Religion in Human Rights, Law and Public Space*, 102–122. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.

Clark-Kazak, Christina

2017 Ethical Considerations: Research with People in Situations of Forced Migration. *Refuge* 33(2): 11–17

Coutin, Susan Bibler

1990 *The Culture of Protest. Religious Activism and the U.S. Sanctuary Movement*. Oxford: Westview Press.

Creal, Michael

2009 What is Entailed in Offering Sanctuary? *Refuge* 26(1): 71–76.

Cunningham, Hilary

2013 The Emergence of the Ontario Sanctuary Coalition: from Humanitarian and Compassionate Review to Civil Initiative. – Randy K. Lippert & Sean Rehaag (toim), *Sanctuary Practices in International Perspectives: Migration, Citizenship and Social Movements*, 162–174. New York: Routledge.

Davie, Grace

2012 From Believing Without Belonging to Vicarious Religion: Understanding the Patterns of Religion in Modern Europe. – Detlef Pollack & Daniel V. A. Olson (toim), *The Role of Religion in Modern Societies*, 165–176. London: Routledge.

Den Norske Kirke

2014 *En betenkning om kirkeasyl*. https://kirken.no/globalassets/kirken.no/aktuelt/filer-2014/kirkeasyl_betenkning_november_2014.pdf [luettu 9.6.2018].

Douglas, Mary

1986 *How institutions think?* London: Routledge & Kegan Paul.

Finlex

1968 *Pakolaisten oikeusasemaa koskeva yleissopimus*. https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1968/19680077/19680077_2#idp450463504 [luettu 15.3.2018].

Kallius, Annastiina & Ahonen, Talvikki

2018 Paperittomuuden tuotanto ja hallinta 2015–2017. – Eveliina Lyytinen (toim), *Pakolaisuus Suomessa*. Turku: Siirtolaisuusinstituutti [tulossa syksyllä 2018].

Knott, Kim

2014 Interrogating the Secular: A Spatial Approach. – Rosemarie van den Breemer, José Casanova, Trygve Wyller (toim), *Secular and Sacred? The Scandinavian Case of Religion in Human Rights, Law and Public Space*, 34–55. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.

Könönen, Jukka

2015 *Tilapäinen elämä, joustava työ: rajat maahanmuuton ja työvoiman prekarisaation mekaniikoina*. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-1661-7> [luettu 28.2.2018].

Kärkkäinen, Veli-Matti

2002 *Introduction to Ecclesiology: Ecumenical, Historical & Global perspectives*. Westmont: InterVarsity Press.

INLIA Foundation

1988 *Charter of Groningen*. <http://www.inlia.nl/uploads/File/Charter%20of%20Groningen%20English%20text.pdf> [luettu 17.2.2018].

Ikonen, Tiina

2015 *Kirkko muukalaisen asialla. Kansainvälinen diakonia Suomen evankelisluterilaisen kirkon hiippakunta- ja keskushallinnossa 1993–2004*. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. <http://www.diak.fi/tyoelama/Julkaisut/Sivut/A-tutkimuksia.aspx> [luettu 9.6.2018].

Joppke, Christian

2015 *The Secular State Under Siege: Religion and Politics in Europe and America*. Cambridge: Polity Press.

Lippert, Randy K. & Rehaag, Sean

2009 Sanctuary in Context. *Refuge* 26(1): 3–6.

Lippert, Randy K.

2009 Wither Sanctuary? *Refuge* 26(1): 57–76.

Lippert, Randy K.

2005 *Sanctuary, Sovereignty, Sacrifice. Canadian Sanctuary Incidents, Power, and Law*. Vancouver: UBC Press.

Lippert, Randy K. & Rehaag, Sean

2013 *Sanctuary Practices in International Perspectives: Migration, Citizenship and Social Movements*. New York: Routledge.

Loga, Jill, Pyykkönen, Miikka & Stenvaag, Hanne

2013 Holy Territories and Hospitality: Nordic Exceptionality and National Differences of Sanctuary Incidents. – Randy K. Lippert & Sean Rehaag (toim), *Sanctuary Practices in International Perspectives: Migration, Citizenship and Social Movements*, 121–134. New York: Routledge.

Lundberg, Anna & Strange, Michael

2016 Who Provides the Conditions for Human Life? Sanctuary Movements in Sweden as Both Contesting and Working with State Agencies. *Politics* 37(3): 347–362.

<https://doi.org/10.1177/0263395716661343>

Maahanmuuttovirasto

2018 *Tilastot*. <http://tilastot.migri.fi/#applications?start=552&end=563> [luettu 26.2.2018].

McIntosh, Esther

2015 Belonging Without Believing: Church as Community in an Age of Digital Media. *International Journal of Public Theology* 9(2): 131 – 155.

<https://doi.org/10.1163/15697320-12341389>

Michels, David H. & Blaikie, David

2013 “I took up the case of the stranger”: Arguments from Faith, History and Law. – Randy K. Lippert & Sean Rehaag (toim), *Sanctuary Practices in International Perspectives: Migration, Citizenship and Social Movements*, 28–42. New York: Routledge.

Mittermaier, Verena

2009 Refuge in Europe? Church Asylum as Human Rights Work in Fortress Europe. *Refuge* 26(1): 68–70.

Niemi, Hanna & Siirto, Ulla

2017 *Hätämajoituksesta Aleppon kirkonkelloihin: Evankelis-luterilaisten seurakuntien turvapaikkatyö Suomessa*. Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 49. [http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/B2D9A839490F9885C22580DD003E3453/\\$FILE/KKH_Hatamajoituksesta_Aleppon_kelloihin_verkkojulkaisu.pdf](http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/B2D9A839490F9885C22580DD003E3453/$FILE/KKH_Hatamajoituksesta_Aleppon_kelloihin_verkkojulkaisu.pdf) [luettu 9.6.2018].

Nordin, Magdalena

2017 Secularization, religious plurality and position: Local inter-religious cooperation in contemporary Sweden. *Social Compass* 64(3): 388–403.
<https://doi.org/10.1177/0037768617713659>

Oda, Hiroshi

2013 Ethnography of Relationships Among Church Sanctuary Actors in Germany. – Randy K. Lippert & Sean Rehaag (toim), *Sanctuary Practices in International Perspectives: Migration, Citizenship and Social Movements*, 148–161. New York: Routledge.

Patsias, Caroline & Williams, Nastassia

2013 Religious Sanctuary in France and Canada. – Randy K. Lippert & Sean Rehaag (toim), *Sanctuary Practices in International Perspectives: Migration, Citizenship and Social Movements*, 175–188. New York: Routledge.

Perla, Hector & Coutin, Susan Bibler

2009 Legacies and Origins of the 1980s US-Central American Sanctuary Movement. *Refuge* 26(1): 7–19.

Price, Matthew E.

2009 *Rethinking Asylum. History, Purpose, and Limits*. Cambridge: Cambridge University Press.
<https://doi.org/10.1017/CBO9780511626845>

Rabben, Linda

2016 *Sanctuary & Asylum: A Social and Political History*. Seattle: University of Washington Press.

Rehaag, Sean

2009 Bordering on Legality: Canadian Church Sanctuary and the Rule of Law. *Refuge* (26)1: 43–56.

Schuster, Lisa

2002 Asylum and the Lessons of History. *Race & Class* 44(2): 40–56.
<https://doi.org/10.1177/0306396802044002974>

Steinmo, Sven

2015 Institutionalism. – James D. Wright (toim), *International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences (vol. 12)*, 181–185. New York: Elsevier.
<https://doi.org/10.1016/B978-0-08-097086-8.93055-1>

Suomen Ekumeeninen Neuvosto

2007 *Kirkko turvapaikkana*. Suomen Ekumeenisen Neuvoston julkaisuja LXXXII.
http://www.ekumenia.fi/data/liitteet/kirkko_turvapaikkana_2007-2.pdf [luettu 5.11.2017.]

Suomen evankelis-luterilainen kirkko

2015 *Kirkkoturvakäytäntö seurakunnissa*. [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/21297824E22C9061C22577580028EA55/\\$FILE/Kirkkoturvak%20E4yt%20E4nt%20F6%20seurakunnissa%202015.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/21297824E22C9061C22577580028EA55/$FILE/Kirkkoturvak%20E4yt%20E4nt%20F6%20seurakunnissa%202015.pdf) [luettu 6.1.2018]

Squire, Vicki

2009 *The Exclusionary Politics of Asylum*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
<https://doi.org/10.1057/9780230233614>

Squire, Vicki

2013 Attuning to mess. – Mark B. Salter & Can E. Mutlu (toim) *Research Methods in Critical Security Studies*, 37–41. London: Routledge.

Tirronen, Jarkko

2011 Poliittikkaprosessin sisällä: polkuriippuvuus, agendan asettaminen ja innovaatioiden leviäminen. – Mikko Niemelä & Juho Saari, *Poliittikan polut ja hyvinvointivaltion muutos*, 26–45. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.

Voss, Thomas R.

2015 Institutions. – James D. Wright (toim), *International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences (vol. 12)*, 190–195. New York: Elsevier.
<https://doi.org/10.1016/B978-0-08-097086-8.32076-1>

Westermarck, Edvard

1909 Asylum. – James Hasting (toim), *Encyclopedia of Religion and Ethics*, 161–164. Edinburgh: T. & T. Clark.

Yukich, Grace

2013 “I didn’t know if this was sanctuary”: Strategic Adaptation in the US New Sanctuary Movement. – Randy K. Lippert & Sean Rehaag (toim), *Sanctuary Practices in International Perspectives: Migration, Citizenship and Social Movements*, 106–118. New York: Routledge.

Ökumenische Bundesarbeitsgemeinschaft Asyl in der Kirche

2004 *Asyl in der Kirche: Eine Dokumentation*. Karlsruhe: Von Loeper Literaturverlag.